

GRÓSZ TAMÁS

Kezdeti lépések egy európai forenzikus tudományos térség létrehozása felé¹

A büntetőjogi harmonizációt szolgáló egyes uniós dokumentumok ismeretében olyan organikus fejlődés figyelhető meg, amelynek során (f)okról (f)okra haladva erősödik az igazságügyi együttműködés és az ennek alapjául szolgáló egységesülő elvek és módszerek. Az egyre növekvő szervezettség okaként egyrészt tömeges társadalmi jelenségek szolgálnak, mint a bűnözés határatlansága, az illegális bevándorlás fokozódása; de jogalkotói lépéseket válthat ki egy-egy konkrét esemény, tragédia vagy tévedés is.

Utóbbira példa és egyben a tanulmányom tárgyának kiindulópontja *Brandon Mayfield* oregoni ügyvéd esete. Mayfieldet az amerikai hatóságok 2004. május 6-án letartóztatták azzal az indokkal, hogy részt vett a 2004. március 11-i madridi vonatrobbanásban. A gyanút alapvetően egy detonátort tartalmazó táskáról és a Mayfieldtől korábban rögzített ujjnyomatok „egyezőségére” alapozták. Az FBI már korábban is kifogásolt gyakorlatok ekkoriban az emberi tapasztalaton alapuló módszert tartva a legjobbnak, ellenállt az egységes szabványok használatának, merev és mesterséges mutatóknak tekintve őket². Annak ellenére, hogy az amerikai szakértők korábbi állításai szerint a vizsgálataik abszolút biztosak, a hiba lehetősége kizárt³, a spanyol hatóságok úgynevezett SNP-laboratóriumban végzett vizsgálata az előbbi eredményt cáfolta, és a talált ujjnyomat egy másik, algériai állampolgárságú személynél való egyezőségét állapította meg. Az eltérő azonosítás végül az amerikai tévedés elismeréséhez, Mayfield szabadon engedéséhez vezetett; az esetről készült FBI-jelentés pedig megállapította, hogy az amerikai hatóság hibájának oka a vizsgálati módszer rossz, illetve hanyag alkalmazása volt, ami az ujjnyomatvizsgálat elfogadott elveinek szigorúbb használatával meg-

¹ A tanulmány az ELTE Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskoláinak III. konferenciáján, 2012. április 20-án elhangzott előadás szerkesztett változata.

² Sarah Kershaw: Spain and U.S. at Odds on Mistaken Terror Arrest. *The New York Times*, June 5, 2004

³ A Review of the FBI's Handling of the Brandon Mayfield Case. Office of the Inspector General Oversight and Review Division, March 2006

http://www.nlada.org/forensics/for_lib/Documents/1145382069.31/OIGfinal.pdf

előzhető lett volna. A feltárt hiba vízvázlatónak bizonyult, és fontos változásokat, objektív és akkurátus kritériumok bevezetését generálta az amerikai laboratóriumi gyakorlatban; de nem csak ott.

Mínthogy az ujjnyomatvizsgálatok megbízhatósága a határokon átnyúló bűnözés felderítésének is alapvető feltétele, szükségessé vált a tanulságok levonása az Európai Unió számára. Az unió már a tanács 1999-es tamperei ülésén hangsúlyozta a tagállamok közötti információcsere fontosságát, de ez a hágai program után kapott lendületet. E program III/2.1. pontja kiemeli az információcsere javításának szükségességét, e szerint: ha egy tagállam eljáró hatósága tagjának a feladatai végrehajtásához információra van szüksége, a kérvényezett célra megkaphatja az információt birtokló másik tagállamtól. Az adatcsere alapjául szolgáló hozzáférhetőség elve a program szerint szigorú feltételekhez kötött, ilyen az alapeljárás jogszerűsége, az adat sértetlensége, az adatkezelés titkossága, a hozzáférés és a technikai szabályok egységes alkalmazása, az adatvédelem ellenőrzése, valamint az érintett személyes adatok védelméhez való joga. Az Európai Tanácstól kapott felhatalmazás nyomán eljáró bizottság 2005-ben ismertette a hozzáférés elvének végrehajtására vonatkozó elképzeléseit⁴. A közlemény 3. pontjában – határidő kifizése mellett – megfogalmazza a DNS- és ujjnyomat-adatbázisok kölcsönösség alapján történő használatáról szóló, valamint a bünyogi laboratóriumok minőségi szabványainak harmonizálására vonatkozó javaslatait, amelyeket utóbb a tanács és a bizottság cselekvési terve is megerősített. Ezzel egy időben, 2005. május 27-én jött létre hét tagállam részvételével a prúmi szerződés, amelyhez Magyarország utóbb csatlakozott, és 2007. december 1-jei hatálybalépéssel, a 2007. évi CXII. törvénnyel hirdette ki. A szerződés deklarált célja a határokon átvitelő együttműködés, különösen a kölcsönös információcsere fokozása bűncselekmények üldözése⁵ céljából. Ennek két kiemelt területe a DNS-profilok és az ujjnyomatadatok. A szerződés által szabályozott hozzáférhetőség érdekében a szerződő felek adatbázisok fenntartására vállaltak kötelezettséget, ehhez egyedi esetekben, jogszerű megkeresés esetén engedélyezniük kell az automatizált keresést és az eredményekhez való korlátozott, úgynevezett referenciaadatokra kiterjedő hozzáférést. A referenciaadat személyazonosításra nem, csak összehasonlító vizsgálatra alkalmas, DNS-profil, illetve ujjnyomatadatot és egy-egy azonosítót tartalmaz. Kizárólag egyezőség esetén kerülhet sor a további személyes adatok cseréjére, az úgy-

⁴ A Hágai Program: Tíz prioritás a következő öt évre. Partnerség Európának a szabadság, biztonság és jog területén való megújulásáért. COM(2005) 184. Brüsszel, 10. 5. 2005.

⁵ Az ujjnyomatadatok esetében megelőzése és üldözése céljából.

nevezett kapcsolattartó pontokon keresztül⁶. Emellett jogalapot teremtettek úgynevezett sejtanyag jogsegély útján történő rögzítésére és vizsgálatára, majd az így kapott DNS-profil átadására is. A szerződő feleket kezdetől az a szándék vezette, hogy együttműködésüket kiterjesszék valamennyi tagállamra, erre hároméves határidőt szabtak⁷. Ennek jogi háttérét a tanács 2008. június 23-án elfogadott 2008/615/IB határozata teremtette meg, amely deklarálta a prűmi szerződés főbb rendelkezésein alapuló és az információcsere javítására irányuló rendelkezéseket tartalmazza és a lényege változatlanul a tagállamok hálózatba kapcsolt adatbázisaiban való automatizált keresésen és az anonim profilok összehasonlításának eredményessége esetén a személyes adatok cseréjén alapul, így segítve a hatékonyságot és az adatvédelmet egyaránt. E határozat végrehajtásáról szóló 2008/616/IB határozat állapítja meg az ehhez szükséges adminisztratív és technikai rendelkezéseket. E körben a 7. cikk (4) bekezdése a DNS-profilok sértetlenségének biztosításánál az *EN ISO/IEC 17025 számú, a vizsgáló és kalibráló laboratóriumok felkészültségének általános követelményei* című szabványt írja elő. Ilyen követelmény a daktiloszkópiai adatok esetében nincs, itt csupán „megfelelő intézkedések” szükségességéről szól a határozat.

Az egyre intenzívebbé váló igazságügyi együttműködés alapfeltétele a kölcsönös bizalom, amely feltételezi a „minőségi” igazságügyi rendszer meglétét. Ha a bizalom nem teljes, akkor a jog eszközeivel is meg kell tenni mindent a közös nevezőt jelentő követelmények meghatározására. Ennek révén kiküszöbölhetők lehetnek az adott minta kezelésével, az alkalmazott módszerekkel és a kapott eredménnyel kapcsolatos kételyek. E célt hivatott szolgálni a tanács 2009. november 30-án elfogadott, a laboratóriumi tevékenységet végző igazságügyi szakértők akkreditálásáról szóló 2009/905/IB kerethatározata (a továbbiakban: kerethatározat). E kerethatározat egy harmonizációs folyamat része, amely – némileg sajátos módon – fordított sorrendben, fokozatosan halad az adatcserétől az adatrögzítésig. Ezt nemcsak a részletezett eseménysor tükrözi, hanem a kerethatározat preambulumának (15) bekezdése is, amikor akként rendelkezik, hogy a kerethatározat hatálya nem terjed ki a laboratóriumokon kívül végzett tevékenységekre, így például a daktiloszkópiai adatok felvételére vagy a bűncselekmények helyszínén végzett tevékenységekre. Minthogy azonban a szakértő nem adhat alaposabb

⁶ A 288/2007. (X. 31.) kormányrendelet I. § a) pontja értelmében Magyarországon a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatala.

⁷ 1. cikk (4) bekezdés.

véleményt, mint amelyet a rendelkezésére bocsátott összehasonlító anyag színvonala lehetővé tesz⁸, a harmonizáció itt nem állhat meg. A kerethatározat elfogadását 11 nappal követő stockholmi program és annak cselekvési terve további konkrét lépéseket fogalmaz meg: egyrészt a program rögzíti a törvényszéki területre vonatkozó közös minőségi előírásokról való megállapodást egyebek között a helyszíni szemlékre vonatkozó legjobb gyakorlatok kidolgozása érdekében, amelynek határidejét a kapcsolódó cselekvési terv 2013-ra teszi; másrészt a cselekvési terv a bizottság feladatává teszi a 2008/615/IB és a 2009/905/IB (keret)határozatok értékelését. Mindez jól illeszkedik abba a folyamatba, miszerint a bűnügyi együttműködés keretén belül az egyes törekvések egyre kidolgozottabbá válnak, támogatniuk kell egymást és következetesebbé kell válniuk⁹. Ezt szolgálja a korlátozott tárgyi hatályú európai bizonyítás-felvételi parancsot felváltó, a DNS-minták és ujjnyomatok egységes felvételét is szabályozni kívánó, az európai bűnügyi nyomozási határozattal fémjelezhető bizonyítási szabályok harmonizálásának folyamata és még inkább az *Európai forenzikus tudomány 2020* elképzelés. Az ehhez vezető folyamat egyik sarokköve a forenzikus tudománnyal foglalkozó intézetek és laboratóriumok akkreditációja.

Az akkreditáció jelentősége a kerethatározat tartalmának fényében

A kerethatározat preambulumának (4) bekezdése kiemeli, hogy az igazságügyi bizonyítékok tekintetében folytatott fokozott információcsere és az egyes tagállamokból származó bizonyítékok más tagállamokban zajló igazságügyi eljárásokban való növekvő felhasználása egyre inkább szükségessé teszi, hogy közös normákat alakítsanak ki az igazságügyi szakértők számára. Ezt a kerethatározat akként igyekszik elősegíteni, hogy a valamely tagállam akkreditált igazságügyi szakértői által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményét a hatóságok *egyenértékűnek ismerjék el* a bármely más tagállamban a 17025 szabványnak megfelelően akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményével¹⁰. Azaz: egy közös nevező előírásán keresztül teremti meg a kölcsönös bizalmat, amely a szakvélemény felhasználhatósága és bizonyos mértékig bizonyító értéke

⁸ Bócz Endre (szerk.): *Kriminálisztika I.* BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004, 217. o.

⁹ Lásd stockholmi program 4.1. pontja.

¹⁰ 1. cikk (1) bekezdés; 5. cikk (1) bekezdés.

szempontjából lenne fontos. Ennek elérése céljából a kerethatározat előírja, hogy tagállamonként kizárólagosan egy nemzeti akkreditáló testület akkreditálja a laboratóriumi tevékenységet végző igazságügyi szakértőket, hogyha azok megfelelnek a 17025 szabványnak¹¹. E kógenca azonban „sántít”, mert a tagállamok további szabványokat is megkövetelhetnek saját joghatóságukon belül a laboratóriumi tevékenységekhez¹².

A minőséget tanúsító akkreditáció olyan eljárásnak tekinthető, amelynek során egy külső felülvizsgálat történik, amely a kapcsolódó laboratóriumi eljárások és eredmények meghatározott vagy rendszeresített követelményekkel való összehasonlításon alapul¹³. A hivatkozott 17025 szabvány pedig kifejezetten a laboratóriumok részére megalkotott globális szabvány, amelynek alapvető követelményei a következők szerint foglalhatók össze¹⁴:

- a laboratóriumi alkalmazottak birtokában vannak a szükséges ismereteknek, jártasságnak és képességnek, hogy elvégezzék a kijelölt feladatokat, és ezt a kompetenciát, ahol szükséges, továbbképzéssel fenntartják;
- biztonságos tárolási feltételek a bizonyító minták számára, hogy alkalmassak legyenek a fizikai azonosításra;
- minden technikai eljárás vizsgálat előtti teljes érvényesítése, vagy laboratóriumon belül olyan eljárások igazolása, amelyeket más laboratóriumban korábban jóváhagytak;
- a használt berendezés helyes alkalmazása, karbantartása és hitelesítése az igazságügyi laboratóriumban, és amikor szükséges, azok cseréje;
- a referenciagyűjtemény teljes dokumentálása és megfelelő kontrollja;
- a hitelességláncolat fenntartása annak igazolására, hogy a bizonyítékok sértetlensége garantált;
- megfelelő minőségi kontroll-lépések alkalmazása, biztosítandó a tesztek minőségét és a hiteles eredményeket; az intézkedések magukban kell hogy foglalják az alternatív módszereket, független ellenőrzéseket, pozitív és negatív kontrollokat és az ismétlő tesztelést;
- az eljárások minden szükséges adatának megőrzése;
- az eredménykimutatások olyan egységes formája, amely megfelel a 17025 szabvány követelményeinek.

11 Hazánkban a Nemzeti Akkreditáló Testület.

12 A preambulum (13) bekezdése.

13 Ashraf Mozayani – Carla Noziglia (eds.): *The Forensic Laboratory Handbook Procedures and Practice*. Second Edition. Springer Science+Business Media, 2011, p. 12.

14 Andrew R. W. Jackson – Julie M. Jackson: *Forensic Science*. Pearson Education Limited. Third Edition, Edingburgh, 2011, p. 13.

A 17025 szabvány kiterjed a teljes szakértői tevékenységre az ügy beérkezésétől a szakvélemény kiadásáig. Ahogy általában a szervezetekre és az eljárásokra vonatkozó minőségbiztosítási szabványok egymáshoz kapcsolódnak¹⁵, a 17025 szabvány is két nagy fejezetből áll: tizenöt alfejezet a szervezeti, tíz alfejezet a műszaki követelményeket tartalmazza. A szervezeti rész alapvetően az intézmény ellenőrzött irányításához szükséges aktivitást; a műszaki rész a személyzettel, a környezeti feltételekkel, az alkalmazott módszerekkel kapcsolatos teendőket stb. szabályozza. Mindez megerősíti a kerethatározat preambuluma (14) bekezdésében foglaltakat: az akkreditálás nem azt írja elő, hogy mely módszert kell alkalmazni, hanem csak azt, hogy a módszerek meg kell felelnie az adott célnak. Ennek kontrollálásához a szabvány széles körű dokumentációs kötelezettséget állapít meg, kis túlzással, ami nincs dokumentálva, az nincs igazolva. Azt is fontos megjegyezni, hogy az akkreditálás nem egyszeri, hanem az önellenőrzést és a rendszeres felülvizsgálatot is magában foglaló, folyamatos fejlesztés folyamata¹⁶. A legmagasabb igényeknek megfelelő laboratórium is gyorsan elmaradhat a megengedhető szinttől, ha nem tart lépést a technika fejlődésével, vagy a fluktuáció miatt következik be minőségvesztés¹⁷. Összességében tehát az akkreditációnak egyenértékűséget szavatoló, garancia szerepe van a nyomozó és igazságügyi hatóságok irányába, de semmiképp nem korlátozhatja a szabad bizonyítás esszenciáját jelentő, a jogalkalmazó által kifejtett értékelő tevékenységet. Habár a kerethatározat az érintett bizonyítékok csupán bírói értékelésének immunitását emeli ki külön¹⁸, úgy vélem, ez bizonyos mértékig minden, a büntetőeljárásban eljáró szervet meg kell hogy illessen.

A kerethatározat hatása a magyarországi laboratóriumokra

A kerethatározat tárgyi hatálya korlátozott, kizárólag – az ujjnyomathoz képest tágabb – daktiloszkópiai adatokra és a DNS-profilokra terjed ki. Ezeknek az adatoknak a jelentősége vélhetően abban áll, hogy kizárólagos azono-

¹⁵ Richard Gill: Study on Obstacles to Cooperation and Information-sharing among Forensic Science Laboratories and other Relevant Bodies of Different Member States and between these and Counterparts in Third Countries (JLS/D1/2007/025) Final Report, Version 1.0. December 2008, p. 82.

¹⁶ Ashraf Mozayani – Carla Noziglia (eds.): i. m. 10. o.

¹⁷ Wolfgang Steinke: A bűnügyi technikai szakvélemények bizonyító értéke. A kriminalisztikai aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001, 107. o.

¹⁸ 5. cikk (2) bekezdés.

sításra alkalmasak, felhasználásuk kiterjedt, nemcsak büntetőeljárásban, hanem például áldozatok azonosítása során is fontosak, különösen katasztrófák esetén. Jelentőségüket jól mutatja az is, hogy például az országosan huszonöt szakértőből és öt szakértőjelöltből álló daktiloszkópiai szakértői állomány 2011-ben mintegy húszezer ügyben csaknem hatvanezer bűnjelet vizsgált meg. Habár a kerethatározat nem akadályozza annak, hogy magánszervezetek is végezhesenek ilyen irányú igazságügyi laboratóriumi tevékenységet¹⁹, a hazai jogosultakat felsoroló 282/2007. (X. 26.) kormányrendelet – ellentétben például az angol szabályozással – kizárólag állami szervezetet hatalmaz fel ezeken a területeken szakvélemény adására. Így konkrétan daktiloszkópiai vizsgálatra egyedül a Bünyügyi Szakértői és Kutatóintézet (a továbbiakban: BSZKI), pontosabban az állományába tartozó ujjnyomatszakértők, DNS-vizsgálatra a BSZKI mellett három egyetemi intézet, illetve az ISZKI Budapesti Orvosszakértői Intézete jogosult²⁰. A hivatkozott szabályozásból is jól látszik a BSZKI kiemelt szerepe az igazságügyi laboratóriumi tevékenység terén, számára nem újdonság a kerethatározatban minimális követelményként támogatott 17025 szabvány, már csak azért sem, mert a Bünyügyi Tudományos Intézetek Európai Hálózata (ENFSI) a tagság feltételeként határozza meg az akkreditáció – alapvetően a 17025 szabvány szerinti – meglétét²¹. A BSZKI-ban, pályázati lehetőséggel élve, nagyjából 2008 februárjában kezdődött meg a minőségirányítási rendszer kiépítése, amely döntően ez év végéig várhatóan befejeződik. Az egyes osztályokon különböző mértékben zajlik/zajlott a folyamat, mivel eltérő szakmai problémát vet fel például a DNS-labor és a daktiloszkópiai szakértés²².

A daktiloszkópia területén jelenleg csak a központi szakértő tevékenység akkreditálása folyik, a BSZKI állományába tartozó, de a területi, azaz a megyei rendőr-főkapitányságokon folyó szakértői tevékenységre, illetőleg a központi nyomelőhívó tevékenységre egyelőre nem terjed ki. Ez utóbbi esetében az elavult eszközpark a legfőbb akadálya egy akkreditációnak. A daktiloszkópiai vizsgálat jelenlegi gyakorlata nem tér el jelentősen a 17025 szabványban foglaltaktól, lényegében a vizsgálatot érintő eljárási rend belüli a dokumentációs kötelezettség jelenti a legnagyobb változást, az azonosítás módszere természetesen nem változik meg. Van olyan tagállam, amelyben a

19 3. cikk c) pont.

20 Utóbbi – jelenleg – büntetőügyekben nem jár el.

21 A 17025. szabványról bővebben lásd Földi János: Akkreditálás a bünyügyi tudományos munka területén. Rendészeti Szemle, 2009/6.

22 Uo. 47. o.

holisztikus és van, amelyben a numerikus módszert alkalmazzák; a kerethatározat ebben nem jelent változást, a szabványnak való megfeleléség tehát nem vezet oda, hogy a jövőben egységes módszertan szerint zajlik a szakértői vizsgálat. A Magyarországon eddig is alkalmazott (numerikus) szakmai szabályok kategorikus véleményadásra (azonosításra vagy kizárásra) adtak lehetőséget, és ez a jövőben is így lesz, ezen az akkreditáció nem változtat. A meglévő szakmai kompetencia is megfelelő, a változás annyi, hogy az eddig is megtartott képzések, továbbképzések, értekezletek megtörténtét dokumentálni kell. A műszerparkot, annak hitelesítését a tárgyalat akkreditáció a daktiloszkópia esetében nem befolyásolja, az osztály esetében egyébiránt a legjelentősebb változás, hogy az AFIS 2013. január 1-jétől a Cogent-rendszerre vált át.

A daktiloszkópia területével ellentétben a DNS-vizsgálatok esetében már eddig is konkrét jogalkotói lépésre volt szükség a kerethatározatnak való megfelelés érdekében. Ezt szolgálná részben a DNS-profil meghatározásának szakmai módszertani követelményeiről szóló 19/2010. (IV. 30.) IRM rendelet²³. E jogszabály – a fogalommeghatározások után – definiálja az elvárt szakmai és módszertani feltételeket. A rendelet több esetben megismétli a 17025 szabványban előírt – előbbieken csoportosított – követelményeket, így például a széles körű dokumentációs kötelezettséget, az alternatív eljárások alkalmazásának lehetőségét vagy az eszközpark hitelességének igényét. A szakmai feltételek körében a laikus jogász számára is szembevetendő a hitelesség érdekében előírt komoly infrastrukturális háttér megteremtésének követelménye, ami nemcsak tetemes költségvonzattal jár, de elhelyezési igényt is támaszt. A módszertani feltételek című rész rendkívüli részletesen, garanciákkal teletűzdelve taglalja az elvárt eljárási rendet, ami az eljárások gyorsítása ellen hat. Magyarországon nemcsak ezek a tényezők jelentenek próbátételt, hanem már a rendelet 2. §-ában előírt minimális szakértői állomány felállítása is. A jogosultak közül jelenleg egyedül a BSZKI-ban van meg a szükséges két, igazságügyi genetikai szakterületre bejegyzett, aktív igazságügyi szakértő. Törekvések vannak, így például a dunántúli laboratórium esetében folyamatban van egy újabb szakértő nyilvántartásba vétele, ami a 2013. november 30-i megfelelési határidőig nyilván megtörténik. A jogosultak kö-

²³ A Közigazgatási és Igazságügyi Minisztérium tájékoztatása szerint a rendelkezésre álló határidőn belül a büntügyi nyilvántartási rendszerről, az Európai Unió tagállamainak bíróságai által magyar állampolgárokkal szemben hozott ítéletek nyilvántartásáról, valamint a büntügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásáról szóló 2009. évi XLVII törvény és az igazságügyi szakértői működéséről szóló 31/2008. (XII. 31.) IRM rendelet módosítására is sor fog kerülni.

zött amúgy is kiemelkedő szerepe van a BSZKI Genetikai Osztályának, mert az intézet a szakértői vizsgálatokon túl – egyebek mellett – a DNS-profilnyilvántartásban is központi szerepet játszik. E hatáskör meghatározó²⁴, a kirendelések jogosultak közötti megoszlását is befolyásolhatja, és e gyakorlat ismeretében felvetődik a kérdés: milyen számú kirendelés esetében rentábilis egy labor – az akkreditációra is figyelemmel lévő – fenntartása/fejlesztése?

A szakértői harmonizáció lehetséges eljárásjogi következményei

A szabványok és formanyomtatványok kora jött el az európai büntetőeljárás-jogban. A jogsegély hagyományos formái sokszor nem hatékonyak, mert körülményes, lassú és sok esetben eredménytelen eljárásokhoz vezetnek. Az igazságszolgáltatás hatékonysága azonban nem múlhat a tagállami eljárások különbözőségén, ezért szorosabb együttműködésre, egységes alapokra van szükség. Erre lehet alkalmas a kölcsönös elismerés elve, amely alapvetően az említett eszközökkel a bizonyítási eszközök elfogadhatóságát (felhasználhatóságát) és értékelhetőségét teszi lehetővé.

A szakértői bizonyítás harmonizációját elősegítő kerethatározat jelentőségét egy jogpolitikai elvben és a folyamat lehetséges végkifejletében látom. Az elv lényege a büntetőügyekben a kölcsönös bizalmon alapuló bizonyítási eljárások megteremtése, amelyek során, ha ismert a *hogyan*, szinte közbömbös lesz a *ki* kérdése. A határok nélküli bűnözésre határok nélküli megelőzéssel és üldözéssel kell reagálni. E körben két alapvető szempontnak van különös jelentősége: egyrészt a hatékonyság, másrészt az eljárásjogi garanciák megteremtésének. Mindkét követelmény elérhetőnek tűnik elismert és egységes kritériumok megkövetelése révén, amilyen az általánosan elfogadott 17025 szabvány is az igazságügyi laboratóriumi tevékenységben. A változásnak ez az iránya a szakértői bizonyítás huszadik században végbemenő professzionizálódása után a megbízhatóság, megalapozottság egységesen újabb szintre emelését jelenti. A minőségbiztosítás jelenléte mint eszköz egyrészt megteremtheti a közös nevezőt a tagállamok számára, másrészt a tudomány, a kutatás szabadságát, sőt folyamatos fejlődésre/fejlesztésre is készítet. A természet rendje, mondja Goethe, hogy megossa, ami egységes, és egyesítse,

²⁴ A büntügyi nyilvántartási rendszerrel, a büntügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartásával és a mintavétellel kapcsolatban lásd még az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervekre háruló feladatokról szóló 17/2011. (IX. 23.) ORFK utasítást.

ami megosztott. A tagállamonként eltérő módszerek, kritériumok, követelmények egységesítése és azok kontrollálhatósága előbb-utóbb versenyt is generálhat az egyes tagállamokban lévő laboratóriumok között, ami a valamilyen okból elégtelen szakmai szereplők kiszűréséhez vezethet, de egyidejűleg szélesítheti az igénybe vehető minőségi laboratóriumokat, felülírva a tagállami jogszabályokban rögzített monopol- vagy ahhoz közeli státust.

Az értekezés elején vázolt eseménysor is jól tükrözi azt a jogalkotási folyamatba csomagolt uniós szándékot, hogy a büntetőeljárások, az egyes eljárási cselekmények egyre nagyobb hányada váljon konvertálhatóvá az egyes tagállamok között. A kerethatározat is ebbe az irányba tett – talán túlzottan – óvatos, de mindenképp fontos lépés az igazságügyi szakértői információknak az unión belüli biztonságosabb és a hatékonyabb kicseréléséhez. Óvatos, mert szűk, mindössze két szakértői területre terjeszti ki a kölcsönös elismerés kötelezettségét; és óvatos azért is, mert a szakértői bizonyítás alapjául szolgáló, azt jelentősen meghatározó szemle és ezen belül a nyomrögzítés egységes követelményeire (például a 17020 szabvány alapján) nem vonatkozik. Ennek indokoltsága (fel)ismert, a már említett stockholmi program is tartalmaz ilyen irányú célkitűzést. De ezt is meghaladja az *Európai forenzikus tudomány 2020* elnevezésű elképzelés és azon belül egy európai forenzikus tudományos térség létrehozására és a forenzikus tudomány európai infrastruktúrájának fejlesztésére vonatkozó uniós szándék. Ennek alapvető célja egy olyan tudományos térség létrehozása, „*amelyben a forenzikus adatok gyűjtésével, feldolgozásával, felhasználásával és nyújtásával kapcsolatos rutineljárások egyenértékű minimumszabványok alapján zajlanak, és amelyben az igazságügyi szakértők az e szabványok végrehajtására vonatkozó közös megközelítés alapján végzik munkájukat, amely ösztönzi a köztük és a büntető igazságszolgáltatási rendszer közötti szorosabb együttműködést*”. Mindezt „*annak elkerülése érdekében, hogy a technikai és minőségbeli különbségek okán semmisnek nyilvánított bizonyítékok miatt ugyanazt a feladatot többször is el kelljen végezni illetve, hogy jelentősen csökkenjen a határokon átnyúló komponenssel rendelkező bűncselekmények feldolgozási ideje*”²⁵. E célkitűzések megvalósítása hozzájárulhat az igazságügyi laboratóriumi tevékenység egységesen magas színvonalához, és így talán elkerülhetők lesznek azok a „justizmordok”, amelyeknek a következménye akár több millió dollár értékű kártalanítás megfizetése is lehet, mint történt a Mayfield-ügyben.

25 register.consilium.europa.eu/pdf/hu/11/st17/st17537.hu11.pdf

Külön értekezés tárgya lehetne, hogy a szakértői bizonyítási eszközök valóban szabadon, akár más tagállamban való megjelenése milyen konkrét eljárásjogi rendelkezések megalkotását igényli az egyes országokban. Az akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményének egyenértékűként való elismerése ugyanis „egyenlő bánásmódot” is jelent, azaz az elfogadhatóság, felhasználhatóság mellett az értékelhetőség egyenlőségét is. Utóbbi már csak azért is fontos, mert önmagában az akkreditáció csak a képzettséget követeli meg a szakértőtől, de nem garantálja az egyéni alkalmasságot a konkrét vizsgálatok során, így csupán mérsékli, de nem szünteti meg a kockázatot²⁶. Minderre tekintettel adódik a kérdés, hogy milyen módon valósítható meg a szabad felhasználás és értékelés Be.-ben szabályozott menete abban az esetben, ha a szakértői vélemény-készítő intézet, illetve a szakértő Gdańskban vagy Nápolyban van. Milyen jogköre van az ő vonatkozásukban az eljáró hatóságnak, és milyen jogai és kötelezettségei vannak a szakvélemény készítőjének? Úgy vélem, a bizonyítás alap- és részletszabályainak a más tagállamból származó bizonyítási eszközök felhasználására, külföldi szakértők igénybevételére tekintettel való módosítása nem maradhat el, azaz a vázolt folyamatra figyelemmel nemcsak a tagállamok határait, hanem a büntetőeljárások további korlátait is le kell majd valamiképpen bontani.

IRODALOM

Bócz Endre (szerk.): Kriminálisztika I. BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004

Földi János: Akkreditálás a büntügyi tudományos munka területén. *Rendészeti Szemle*, 2009/6.

Gill, Richard: Study on Obstacles to Cooperation and Information-sharing among Forensic Science Laboratories and other Relevant Bodies of Different Member States and between these and Counterparts in Third Countries (JLS/D1/2007/025) Final Report, Version 1.0. December 2008

Jackson, Andrew R. W. – Jackson, Julie M.: Forensic Science. Pearson Education Limited. Third Edition, Edingburgh, 2011

Kershaw, Sarah: Spain and U.S. at Odds on Mistaken Terror Arrest. *The New York Times*, June 5, 2004

Mozayani, Ashraf – Noziglia, Carla (eds.): The Forensic Laboratory Handbook Procedures and Practice. Second Edition. Springer Science+Business Media, 2011

Steinke, Wolfgang: A büntügyi technikai szakvélemények bizonyító értéke. A kriminalisztikai aktuális kérdései. Tanulmányok öt európai országból. BM Kiadó, Budapest, 2001

²⁶ Richard Gill: i. m. 86. o.